«Східнокатолицька ідентичність» як ширма денаціоналізації та сепаратизму: погляд із Закарпаття

✠ Віктор БЕДЬ,
єпископ Мукачівський і Карпатський
Православної Церкви України,
доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор

м. Ужгород
18 вересня 2026 року

Місцем проведення чергової Зустрічі східних католицьких єпископів Європи 15–18 вересня 2026 року Божого обрано угорський паломницький центр Маріаповч. Наскрізна тема цього представницького форуму, який зібрав близько п’ятдесяти ієрархів із 14 країн континенту, — «Наша східнокатолицька ідентичність і наше свідчення на Заході». Особливого пафосу заходу надає його приурочення до 330-ї річниці першого сльозіння тамтешньої чудотворної ікони Божої Матері.

Серед учасників зібрання — правлячий єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії (МГКЄ) Теодор Мацапула та єпископ-помічник Ніл Лущак.

Зовнішній фасад події звичний для ватиканської дипломатії: піднесені промови про збереження традицій, спільні протокольні молитви, фотографії у візантійських ризах і звіти про «свідчення віри». Проте за цим ритуальним спокоєм постає гостре еклезіологічне, історичне та національно-політичне питання: що насправді приховується за терміном «східнокатолицька

ідентичність»? Чому ця конструкція сьогодні слугує не збереженню духовних першоджерел, а завершенню багатовікової денаціоналізації корінного українського населення на історичних українських землях Східної Європи, які за різних історичних обставин опинилися поза межами сучасної Української держави? І чому водночас вона слугує консервації регіонального релігійного сепаратизму на землях Карпатської Русі — українських землях історичного Закарпаття?

Штучний конструкт замість живої соборності

Саме поняття «східнокатолицька ідентичність» є модерним богословсько-бюрократичним конструктом, покликаним замаскувати фундаментальну внутрішню суперечність унійного проєкту.

Форма без суті. Східний обряд зводиться до зовнішнього декоративного оформлення — іконостаса, облачень східного крою та церковного співу. Водночас догматика, канонічне право, трактування церковної історії, мова богослужінь, церковний менталітет і духовна дисципліна залишаються цілковито підпорядкованими латинській куріальній системі Ватикану.

Стирання суб'єктності Помісних Церков. Східнохристиянська традиція історично ґрунтується на соборності рівноправних Помісних Церков, нерозривно пов'язаних із власним народом і державою.

«Східнокатолицькість» у такій моделі поєднує збереження східної обрядової форми з церковним самоуправлінням, яке здійснюється в межах верховної юрисдикції Римського понтифіка. Власна влада місцевих єпископів при цьому не скасовує визнання його верховної, повної, безпосередньої та вселенської влади.

Стосовно Закарпаття становлення цієї системи не можна описувати як одночасний і загальний «перехід православних єпархій в унію». 24 квітня 1646 року Ужгородську унію прийняли 63 православні священнослужителі, тоді як загальну чисельність православного священства краю історики оцінюють приблизно у 600–800 осіб. Отже, цей акт засвідчував приєднання до Риму лише невеликої частини духовенства, а поширення унійної юрисдикції на інші церковні осередки тривало протягом наступних десятиліть.

Православні громади та ієрархія продовжували діяти, зокрема на Мараморощині, де православне єпископське служіння зберігалося й у першій третині XVIII століття. Подальше утвердження унії супроводжувалося втручанням світської влади та адміністративними обмеженнями діяльності православних архиєреїв.

Показовим є виданий у Відні 22 серпня 1720 року королівський декрет Карла VI Габсбурга — імператора Священної Римської імперії, який водночас

був королем Угорщини під ім’ям Карла III. Документ зобов’язував місцеву світську владу Мараморошського комітату припинити здійснення церковних повноважень і церковного судочинства православним Мараморошським архиєпископом Досифеєм Феодоровичем. Водночас адміністрація мала наказати духовенству та вірянам грецького обряду визнати своїм єпископом унійного мукачівського владику Георгія Геннадія Бізанці й підпорядкуватися його духовній юрисдикції. Отже, йшлося про пряме втручання монаршої влади в церковне управління із залученням місцевої світської адміністрації до виконання цього розпорядження. Цей приклад засвідчує, що зміна церковного підпорядкування відбувалася не лише через прийняття унії окремими священнослужителями чи вірянами, а й шляхом примусового адміністративного утвердження іншої юрисдикції тогочасною австрійською та угорською владою.

Таким чином, обрядову спадкоємність не слід ототожнювати зі збереженням православної церковної належності чи незалежністю церковного управління. Наведені історичні обставини засвідчують, що на Закарпатті збереження східної богослужбової традиції поєднувалося з поступовим утвердженням унійної юрисдикції, зокрема за прямого втручання світської влади. Греко-католицькі єпархії мають власне єпархіальне управління, проте здійснюють його в межах верховної юрисдикції Римського понтифіка. Отже, їхня обрядова самобутність і місцеве самоуправління не змінюють того, що найвища інстанція церковної влади для них перебуває в Римі — поза межами України.

Повзуча латинізація. Декларації про «повагу до східних обрядів» мають оцінюватися за реальною церковною практикою. Сам Другий Ватиканський Собор у декреті Orientalium Ecclesiarum проголосив необхідність зберігати власну літургійну й духовну спадщину Східних Церков та повертатися до успадкованої традиції там, де від неї відступили. Отже, питання полягає не у відсутності відповідних декларацій, а в їхньому фактичному виконанні.

Предметом критичного розгляду є запозичення західних форм побожності — молитви Розарію за латинським зразком, окремого почитання Пресвятого Серця Ісусового, виставлення Святих Дарів для поклоніння поза Божественною літургією. Ці практики посідають визначене місце в римо-католицькому духовному житті та докладно описані у відповідних ватиканських настановах. Їхня присутність у церковному житті Закарпаття має й конкретне публічне підтвердження: в офіційному повідомленні МГКЄ від 5 грудня 2024 року прямо зазначено, що в Ужгородському кафедральному соборі відбулося виставлення Святих Дарів і молитва перед ними.

Принципова межа проходить між ознайомленням з іншою духовною традицією та підміною нею власної. Там, де латинські практики витісняють

успадковані східні форми молитви й богослужіння, йдеться вже не про збереження східної самобутності, а про її поступове розмивання. Саме в цьому полягає небезпека латинізації: за збереження іконостаса, східних риз і церковного співу може змінюватися сама модель духовного життя громади. Східна традиція — це не декоративне оформлення: її не можна зберегти лише зовні, підміняючи її внутрішній зміст.

Календарна реформа та збереження східної спадщини. Окремого розгляду потребує запровадження в МГКЄ григоріанської пасхалії — системи визначення дати Великодня та пов'язаних із ним рухомих свят. Йдеться не лише про перенесення нерухомих свят на інші дати, а й про зміну календарного узгодження пасхального циклу з іншими українськими Церквами східної традиції. Натомість календарна реформа УГКЦ в Україні, запроваджена з 1 вересня 2023 року, стосувалася нерухомих свят зі збереженням попередньої пасхалії.

Ця відмінність має конкретний вияв у датах головних свят пасхального циклу. У 2026 році офіційний календар МГКЄ визначав святкування Пасхи на 5 квітня, тоді як в УГКЦ в Україні, яка зберігає традиційну східну пасхалію, — на 12 квітня. Відповідно, Вознесіння Господнє припадало на 14 травня в МГКЄ та 21 травня в УГКЦ, а П'ятидесятниця — на 24 та 31 травня. Різниця між датами святкування становила один тиждень.

У 2027 році, за умови збереження чинної календарної практики, ця розбіжність буде значно більшою. За григоріанською пасхалією, відображеною в календарі МГКЄ, Пасха припадатиме на 28 березня, а за пасхалією, якої дотримується УГКЦ в Україні, — на 2 травня. Відповідно до цих дат Пасхи, Вознесіння Господнє припадатиме на 6 травня та 10 червня, а П'ятидесятниця — на 16 травня та 20 червня. Таким чином, різниця у святкуванні кожного із цих празників становитиме п'ять тижнів — 35 днів.

Отже, розбіжність стосується не лише дня Великодня, а й пов'язаних із ним рухомих свят та періодів богослужбового року. Порівняння 2026 і 2027 років показує, що йдеться не про постійне зміщення на кілька днів, а про різні системи обчислення пасхального циклу, які в ці роки розводять святкування відповідно на один і п'ять тижнів.

Календарна реформа МГКЄ, запроваджена з 1 вересня 2023 року, передбачила перехід на григоріанський календар із можливістю збереження юліанського календаря окремими громадами — тобто співіснування різних календарних практик усередині самої єпархії. Водночас застосування григоріанської пасхалії зумовлює розходження в датах Великодня та пов'язаних із ним свят із громадами УГКЦ в Україні та ПЦУ, які зберегли традиційну пасхалію. Отже, йдеться не лише про різні календарі, а про

розмежування часу спільної молитви, посту та святкування українських вірян — як усередині єпархії, так і між церковними громадами Закарпаття та решти України. Це безпосередньо стосується можливості співвітчизників спільно переживати головні події християнського року в межах родин, громад, єдиної української нації та держави України, а тому не вичерпується внутрішньою адміністративною справою МГКЄ.

Значення спільної пасхальної практики визнають і в самій УГКЦ. Пояснюючи її збереження в Україні, Блаженніший Святослав 11 квітня 2024 року наголосив на важливості святкувати Великдень разом із православними християнами та зазначив, що це не суперечить єднанню з Апостольською столицею. Таким чином, належність до Католицької Церкви сама собою не вимагає відмови від спільного з православними в Україні обчислення дати Пасхи.

Для розмови про збереження духовної та національної спадщини це принципове питання. Зміна пасхалії не означає автоматичного зникнення східного обряду, проте наведене зіставлення календарів показує: збереження однакових богослужбових форм уже не забезпечує святкування тих самих подій в один час. Для родин, члени яких належать до різних церковних громад, така розбіжність може ускладнювати спільне святкування та узгодження родинних звичаїв. Тому оцінювати календарну реформу слід також за її впливом на спільне церковне, родинне й загальнонаціональне життя, а не лише за окремою адміністративною церковною зручністю.

Сам декрет Другого Ватиканського Собору Orientalium Ecclesiarum поєднує вимогу збереження східної літургійної спадщини з можливістю узгоджувати спільне святкування Пасхи задля єдності християн певної місцевості чи народу. Отже, предметна дискусія має стосуватися того, як конкретна календарна зміна поєднує оновлення, спадкоємність і місцеву та загальнонаціональну християнську єдність, а не обмежуватися деклараціями про повагу до традиції.

Історична драма Маріаповча: символ асиміляції, а не перемоги

Обрання Маріаповча місцем проведення форуму є глибоко символічним, але зовсім не в тому сенсі, про який ідеться в офіційних повідомленнях. На моє переконання, це місце — наочне свідчення духовної трагедії автохтонного українського населення, спричиненої жорстокою мадяризацією краю, історично пов’язаного з Карпатською Руссю — українськими землями історичного Закарпаття.

Українське походження святині. Село Повч, нині Маріаповч в Угорщині, історично пов’язане з Мукачівською єпархією та церковно-культурною спадщиною русинів-українців Карпатської Русі — українських земель історичного Закарпаття. Цей зв’язок відображений і в «Енциклопедії Сучасної України», яка характеризує заснований тут 1749 року василіянський монастир як релігійно-культурний осередок закарпатських українців. Чудотворну ікону Богородиці, перше сльозоточіння якої церковні джерела датують 1696 роком, написав 1676 року місцевий іконописець Стефан Пап — рідний брат настоятеля церкви Даниїла Папа.

Церковна унія та політика мадяризації. Утвердження унійної юрисдикції, розпочате в середині XVII століття за підтримки Габсбургів і католицьких землевласників, відбувалося поступово. Водночас умови Ужгородської унії передбачали збереження східного обряду та церковнослов’янської мови богослужінь. Пізнішу політику мадяризації, особливо в другій половині XIX — на початку XX століття, здійснювали вже через посилення позицій угорської мови в освіті й громадському житті та обмеження розвитку інших національних спільнот.

До реалізації цієї політики долучалися й окремі представники греко-католицького керівництва. Показовою була діяльність Мукачівського єпископа Антала Паппа: він підтримав урядове розпорядження про переведення шкільних і церковних підручників на латиницю в 1916–1917 роках, а також ініціативу частини духовенства усунути назву «русин» із церковного та громадського вжитку. Дослідник церковної історії о. Юстин Бойко в публікації на офіційному сайті Синоду Єпископів УГКЦ розглядає ці заходи як спрямовані на мадяризацію єпархії та політичну асиміляцію краю. Отже, предметом втручання ставали не лише церковні порядки, а й успадкована писемність та етнічна самоназва населення. Водночас ці заходи викликали спротив серед самих греко-католицьких священників і вірян, зокрема о. Августина Волошина.

Історична пам’ять святині. Історія Маріаповча не вичерпується його сучасним значенням угорського паломницького центру: вона пов’язана з церковно-культурною спадщиною закарпатських українців. Тому ювілейне вшанування святині має супроводжуватися висвітленням цієї спадщини та осмисленням культурно-мовних змін у житті місцевої громади. Урочисте відзначення річниці не повинно відсувати на другий план пам’ять про історичне середовище святині та питання збереження цієї пам’яті для наступних поколінь.

Правдива історія Православ'я на Закарпатті проти колоніальних міфів

Офіційна унійна пропаганда десятиліттями поширює міфи про те, що християнство на землях Карпатської Русі — українських землях історичного Закарпаття — від самого початку тяжіло до Риму, або спекулює міфологемою про «місію Кирила і Мефодія».

Витоки християнства на українських землях не можна зводити до моравської місії святих Кирила і Мефодія. Християнська присутність на цих теренах засвідчена за багато століть до їхньої діяльності. Тому початки поширення віри, становлення церковної організації та державне утвердження християнства необхідно розглядати як окремі етапи, не підміняючи один іншим.

Церковне минуле Карпатської Русі — українських земель історичного Закарпаття — розглядаємо в контексті історії українського християнства, його апостольської традиції та київської духовної спадщини. Визначальними для такого викладу є свідчення відповідної доби, а не перенесення на неї пізніших конфесійних і політичних поділів.

Скіфська єпархія та апостольські витоки I століття. Початки християнської проповіді у скіфському просторі церковне передання пов'язує зі служінням святого апостола Андрія Первозваного в I столітті. Свідчення про Скіфію як місце його благовістя зберіг Євсевій Кесарійський, посилаючись на Орігена. Саме в цій апостольській традиції розглядаємо духовні витоки скіфського християнства.

Скіфська єпархія, яка бере свої початки з кінця I століття, була осередком організованого церковного життя, яке не обмежувалося однією міською громадою. Описуючи події IV століття, церковний історик Созомен згадує численні міста, села й укріплення краю, церкви якого перебували під управлінням одного єпископа з кафедрою в Томах. Він засвідчує також відстоювання цим архиєреєм нікейського віровчення всупереч тиску імператора Валента. Зв'язок кафедри із соборним життям Вселенської Церкви відображений у повідомленні про церковне впорядкування після Константинопольського Собору 381 року, де названо Томійського єпископа Терентія. Отже, йдеться не про ізольовану громаду, а про церковний осередок із власною ієрархією та загальноцерковними зв'язками. Її представники брали участь у всіх Вселенських Соборах задовго до церковного розколу 1054 року.

Оскольдове хрещення Русі та становлення Руської Церкви — 860-ті роки. Початки церковної організації Русі з центром у Києві пов'язуємо з правлінням блаженного Оскольда, Великого князя Київського, та діяльністю святителя Фотія, Патріарха Константинопольського. Таке розуміння

спирається на історичну реконструкцію Михайла Брайчевського, який відносив Оскольда до династії Києвичів, зазначав уживання ним титулу кагана й датував Оскольдове хрещення 860 роком. Дослідник пов'язував це хрещення зі становленням Руської (Української) Церкви з центром у Києві та подальшим формуванням її ієрархії, очільника якої давньоруські джерела, за його викладом, називають митрополитом.

Таким чином, у межах цієї історіографічної реконструкції 860-ті роки розглядаємо як період Оскольдового хрещення та інституційного церковно-ієрархічного оформлення Руської (Української) Церкви.

Її подальше місце в системі Константинопольського патріархату Брайчевський простежує за переліком кафедр часів правління імператора Східної Римської імперії Лева VI (886–912), у якому Руська Церква зазначена під № 61.

Важливим свідченням становлення Руської Церкви є окружне послання святителя Патріарха Константинопольського Фотія 867 року, у якому він повідомляв про прийняття русами християнської віри та єпископа. Отже, йшлося вже не лише про поширення християнського вчення, а й про появу власного архипастирського очолення церковної спільноти. Саме в контексті цієї київсько-царгородської духовної традиції розглядаємо церковне минуле Карпатської Русі — українських земель історичного Закарпаття.

Утвердження християнства як державної релігії Русі-України та Володимирове хрещення 988 року. У 988 році святий рівноапостольний Володимир, Великий князь Київський, утвердив християнство як державну релігію Русі-України. Володимирове хрещення стало визначальним етапом розбудови церковного устрою, поширення християнської освіти та зміцнення Києва як духовного центру Руської (Української) Церкви.

Церковне життя Карпатської Русі — українських земель історичного Закарпаття — у наступні століття розвивалося у взаємозв'язку з київською християнською традицією та церковними осередками сусідніх галицьких і волинських земель. Зокрема, зв'язки з Києвом, Перемиською єпархією та Галицькою митрополією простежуються за збереженими богослужбовими рукописами XIII–XIV століть. Ці пам'ятки засвідчують належність церковного життя краю до ширшого простору київської духовної та книжної спадщини.

Церковні зв'язки з Галичем і Києвом. У XIV столітті церковне життя Карпатської Русі було пов'язане з Галицькою митрополією та київською церковною традицією. Важливим духовним осередком був монастир у Грушеві, який 1391 року отримав ставропігійний статус від Константинопольського патріарха. Ці обставини засвідчують церковні зв'язки краю з Галичем, Києвом і Царгородом.

Твердиня князя Федора Коріятовича. Розбудова Свято-Миколаївського монастиря на Чернечій горі в Мукачеві православним подільським князем Федором Коріятовичем наприкінці XIV століття стала міцним опертям для Мукачівської православної єпархії як невіддільної частини українського православного простору задовго до появи будь-яких унійних експансій на Закарпатті.

Ужгородська унія: примусове утвердження та сучасна проблема церковної відокремленості МГКЄ

Ужгородська унія 1646 року не була спільним волевиявленням усього духовенства та населення Карпатської Русі — українських земель історичного Закарпаття. Її прийняла мізерно мала група священнослужителів за підтримки представників магнатського роду Другетів і римо-католицького Егерського єпископату. До поширення унійної ідеї долучалися й єзуїтські місіонери. Важливим чинником була станова нерівність православного духовенства: однією зі спонук до прийняття унії стала обіцянка зрівняти його у правах із католицьким. Тому прийняття унії частиною священства та її подальше поширення на православні громади краю — різні етапи, які не можна подавати як єдиний акт загальної згоди.

Противники унії зазнавали переслідувань. Зокрема, священник і письменник-полеміст Михайло Андрелла, який 1669 року розірвав з унією та виступив на захист православної віри, був переслідуваний і ув'язнений у Мукачівському замку. Його діяльність засвідчує, що опір зміні церковної належності не припинився після подій 1646 року.

До утвердження унійної юрисдикції залучали й світську адміністрацію. Як показує розглянутий вище королівський декрет від 22 серпня 1720 року, монарша влада Габсбургів використовувала адміністрацію Мараморoського комітату Королівства Угорщини для припинення церковної діяльності православного архиєрея та підпорядкування духовенства і вірян унійному єпископу. Отже, поряд із прийняттям унії окремими священнослужителями діяв і механізм адміністративного примусу.

Також описані вище заходи 1916–1917 років показують, що державне втручання поширювалося також на церковну й шкільну писемність та етнічну самоназву населення.

Українська мова в церковному житті. Питання належного місця української мови в Хрестовоздвиженському кафедральному соборі Ужгорода та парафіях МГКЄ не вичерпується самою наявністю українськомовних відправ. Визначальними є їхня регулярність, місце в недільному та святковому розкладі, зручність часу проведення й відповідність потребам громади.

Наявність окремих богослужінь українською мовою ще не засвідчує повноцінного задоволення духовних потреб українськомовних вірян. Недостатність такого служіння може полягати не лише в його відсутності, а й в обмеженій доступності для тих, хто прагне постійно брати участь у богослужіннях рідною мовою.

Окремою практичною проблемою є повнота інформування парафіян. На офіційній сторінці Хрестовоздвиженського кафедрального собору на сайті МГКЄ оприлюднено години богослужінь, проте не зазначено мов їх звершення. Відтак цей розклад не дає змоги визначити, які саме служби є українськомовними та наскільки регулярно вони відбуваються. Чітке зазначення мови богослужінь — необхідна складова їхньої доступності для різних мовних громад.

Збереження церковнослов'янської традиції та проведення богослужінь іншими мовами не повинні протиставлятися належному забезпеченню українськомовного служіння. Йдеться не про усунення інших мов, а про регулярну й доступну можливість українськомовних вірян молитися рідною мовою. Їхні звернення щодо організації такого служіння належать до духовних потреб і побажань, право повідомляти про які своїм пастирям прямо передбачене каноном 15 § 2 Кодексу канонів Східних Церков. Критерієм повноцінного запровадження української мови має бути не формальна присутність у переліку богослужбових мов, а реальна можливість громади регулярно брати участь в українськомовному церковному житті.

Церковна відокремленість і питання єднання з УГКЦ. Мукачівська греко-католицька єпархія безпосередньо підпорядковується Святому Престолу в Римі, що зазначено на її офіційному сайті. Водночас історію цього підпорядкування не слід ототожнювати з історією Ужгородської унії: історичний нарис на сайті семінарії Redemptoris Mater в Ужгороді пов'язує безпосереднє підпорядкування Мукачівської єпархії Святому Престолу з 1937 роком. Отже, сучасний церковно-адміністративний устрій не можна пояснити лише рішеннями XVII століття чи незмінною відтоді політикою однієї влади.

Питання єднання Мукачівської греко-католицької єпархії з Українською Греко-Католицькою Церквою порушували й самі закарпатські греко-католики. У зверненні до Папи Римського, оприлюдненому в травні 2021 року, представники Закарпатської греко-католицької спілки імені владики Івана Маргітича закликали сприяти такому об'єднанню. Автори звернення критикували позицію тодішнього єпархіального керівництва та висловлювали занепокоєння політичним використанням церковної відокремленості. Це засвідчує наявність внутрішньої дискусії, а не одностайного схвалення чинного устрою всією церковною спільнотою.

Водночас канонічна відокремленість не означає відсутності молитовних зв’язків: 24 червня 2026 року в Мукачеві відбулося спільне богослужіння Глави УГКЦ та ієрархів МГКЄ. Таке співслужіння, однак, не тотожне зміні церковно-адміністративного підпорядкування, питання якого залишається окремим предметом обговорення.

Термін sui iuris («свого права») позначає канонічну категорію церковного устрою, а не політичну характеристику. Тому окремий церковний статус, ставлення до української мови та можливе політичне використання релігійної ідентичності МГКЄ необхідно розглядати як пов’язані, але не тотожні питання. Сам статус не встановлює політичних мотивів його прихильників; такі мотиви потребують аналізу конкретних заяв, рішень і дій. Предметом критичного розгляду мають залишатися реальні практики: як враховуються мовні потреби громад, як обговорюється можливість церковного єднання та чи не підміняється цей діалог політичним протиставленням.

Шлях правди: соборність, помісність, національне воскресіння

Дискусія про «східнокатолицьку ідентичність», порушена довкола форуму в Маріаповчі, потребує відповідей не лише на богословські, а й на конкретні історичні та душпастирські питання. Збереження східного обряду не вичерпує проблеми церковної самобутності: важливо, як передається історична пам’ять, забезпечуються мовні потреби громад і враховується їхня воля в питаннях церковного устрою. Урочисті декларації не можуть замінити такого розгляду.

Наведені історичні приклади показують, що зміни церковного підпорядкування, писемності й етнічної самоназви відбувалися також під впливом рішень світської влади та частини церковного керівництва. Тому осмислення цієї спадщини потребує розмежування добровільного церковного єднання й адміністративного примусу, а також духовного розвитку та політики асиміляції.

Неможливо переконливо свідчити про вірність східній традиції на Заході, не забезпечуючи українськомовним громадам на Закарпатті належної можливості молитися рідною мовою та зберігати власну історичну пам’ять і національну гідність. Йдеться не про усунення інших богослужбових мов, а про регулярне, доступне й повноцінне українськомовне церковне життя. Повага до однієї громади не повинна здійснюватися коштом іншої, тим паче коштом духовних і національних прав представників титульної української нації.

Збереження східної спадщини не вичерпується зовнішніми ознаками обряду: воно передбачає тяглість богослужбового життя, повагу до

успадкованих традицій та піклування про духовну єдність громад. Тому питання календаря й пасхалії має бути невіддільною частиною діалогу про церковне єднання. Обговорення потребують як різні календарні практики всередині МГКЄ, так і розбіжності у святкуванні між її громадами та громадами УГКЦ в Україні й ПЦУ. Йдеться не лише про дати, а й про можливість співвітчизників разом переживати піст, Пасху та інші головні події церковного року — у родинах, місцевих громадах і загальноукраїнському суспільному житті.

Посилання на власну самобутність не усуває необхідності пояснювати зміни успадкованої практики та враховувати їхні наслідки для вірян. Декларації про єдність мають підтверджуватися конкретними кроками до порозуміння, а не залишати календарні розбіжності поза увагою. Такий пошук передбачає відкритий богословський діалог, урахування волі й духовних потреб громад та погоджені церковні рішення — без примусу й зі збереженням свободи совісті. Мета цього діалогу — не допустити, щоб відмінності церковних календарів ставали додатковим чинником духовного відчуження між співвітчизниками, які належать до єдиної української нації та живуть у спільній Українській державі.

У питанні церковної соборності необхідно розрізняти два напрями. Перший — єднання Мукачівської греко-католицької єпархії з Українською Греко-Католицькою Церквою. Це не лише зовнішня пропозиція: з відповідним закликом до Папи Римського у травні 2021 року зверталася Закарпатська греко-католицька спілка імені владики Івана Маргітича. Досягнення такого єднання потребує відкритого обговорення за участі духовенства й вірян, узгодження умов збереження місцевої духовної спадщини та належних канонічних рішень. Оскільки МГКЄ безпосередньо підпорядковується Святому Престолу, зміна її церковно-адміністративного становища передбачає його участь, а не лише рішення місцевого керівництва.

Другий напрям — ширше питання єдності українських християн київської традиції. У православному богословському баченні, з якого виходить ця стаття, духовною метою є їхнє єднання в єдиній Помісній Православній Церкві України. Однак об’єднання МГКЄ з УГКЦ саме собою не означатиме досягнення православно-католицької єдності. Йдеться про інший рівень церковного діалогу — щодо віровчення, розуміння церковної влади та відновлення повноти євхаристійного спілкування. Необхідність розгляду цих відмінностей визнають і католицькі документи про християнську єдність. Тому така перспектива не може зводитися до механічного приєднання громад: вона передбачає богословське порозуміння, добровільне волевиявлення та погоджені канонічні рішення.

Духовними орієнтирами цього бачення є апостольська віра, передання про благовістя святого апостола Андрія Первозваного у Скіфії та шанування його апостольського благословення. Давнє свідчення про скіфську місію апостола Андрія Первозваного зберіг Євсевій Кесарійський, посилаючись на Орігена. Історичним церковним осередком, до спадщини якого звертаємося, є Українська Церква з центром митрополії у Києві. Її зв'язок із Константинополем прямо відображений у Томосі 2019 року, яким закріплено сучасний автокефальний устрій Православної Церкви України. Саме в цій духовній та історичній перспективі розглядаємо й церковне відродження Карпатської Русі — українських земель історичного Закарпаття.

Соборність у такому розумінні — це не одноманітність, помісність — не ізоляція, а національне відродження — не заперечення гідності інших народів чи конфесій. Це відповідальне ставлення до власної нації, її історичної, національної, духовної та культурної спадщини, мови та церковного майбутнього за безумовної поваги до свободи совісті кожної людини.

Шлях до церковної єдності не може відтворювати примус, який критикуємо в минулому. Його основою мають бути правда, спільність віри, вільна згода та братерська відповідальність — не за збереження поділів, а за їхнє подолання.

Джерела та документи

1. Єпископ Віктор Бедь. Про канонічність і благодатність УАПЦ (до 95-річчя відродження Української Автокефальної Православної Церкви). Ужгород: УУБА–КаУ, 2015. Електронна версія // Релігія в Україні. URL: https://www.religion.in.ua/main/history/30430-pro-kanonichnist-i-blagodatnist-uapc.html (дата звернення: 18.09.2026).

2. Кодекс канонів Східних Церков (Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium) : апостольська конституція від 18 жовтня 1990 р. Канони 15, 27, 39–40, 43. URL: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19901018_codex-can-eccl-orient-1.html (дата звернення: 18.09.2026).

3. Королівський декрет від 22 серпня 1720 року, адресований Мараморoському комітату // Наукові записки Богословсько-історичного науково-дослідного центру імені архімандрита Василія (Проніна). 2020. № 7. С. 53–54. Цит. за: Лучкай М. Історія карпатських русинів. Ужгород : Закарпаття, 2002. Т. 3. С. 141. URL: [https://m-church.org.ua/wp-

content/files/2021/03/Zbirnuk3_2020fin.pdf](https://m-church.org.ua/wp-content/files/2021/03/Zbirnuk3_2020fin.pdf) (дата звернення: 18.09.2026).

4. Другий Ватиканський Собор. Orientalium Ecclesiarum : Декрет про Східні Католицькі Церкви від 21 листопада 1964 р. Пункти 5–6, 20. URL:https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19641121_orientalium-ecclesiarum_en.html (дата звернення: 18.09.2026).

5. Мукачівська греко-католицька єпархія. Молитва за покликання. 5 грудня 2024 р. URL: https://mgce.uz.ua/blog/podii/molitva-za-poklikannya/ (дата звернення: 18.09.2026).

6. Мукачівська греко-католицька єпархія. Церковний календар. URL: https://mgce.uz.ua/tserkovnij-kalendar/ (дата звернення: 18.09.2026).

7. Блаженніший Святослав пояснив, чому УГКЦ в Україні святкує Пасху за старим стилем // Українська Греко-Католицька Церква : офіційний сайт. 11 квітня 2024 р. URL: https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-poyasnyv-chomu-ugkts-v-ukrayni-svyatkue-pashu-za-starym-stylem-4690/ (дата звернення: 18.09.2026).

8. Кічера В. В. Марія-Повч // Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. Оновлено 2025 р. URL: https://esu.com.ua/article-65921 (дата звернення: 18.09.2026).

9. Бойко Ю. Отець Юстин Бойко про Мукачівських єпископів і митрополита Андрея Шептицького: Антал (Антоній) Папп // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви : офіційний сайт. 16 червня 2021 р. URL: https://synod.ugcc.ua/data/otets-yustyn-boyko-pro-mukachivskyh-epyskopiv-i-mytropolyta-andreya-sheptytskogo-antal-antoniy-papp-6268/ (дата звернення: 18.09.2026).

10. Євсевій Кесарійський. Церковна історія. Кн. III. Розд. 1 // New Advent. URL:https://www.newadvent.org/fathers/250103.htm (дата звернення: 18.09.2026).

11. Созомен. Церковна історія. Кн. VI. Розд. 21; кн. VII. Розд. 9 // New Advent.URL:https://www.newadvent.org/fathers/26026.htm ; https://www.newadvent.org/fathers/26027.htm (дата звернення: 18.09.2026).

12. Брайчевський М. Перше (Аскольдове) хрещення Руси 860 року // Патріярхат. 1991. № 10 (250). Електронна публікація: 10 серпня 2018 р. URL: https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/pershe-askoldove-hreschennya-rusy-860-roku/ (дата звернення: 18.09.2026).

13. Мороз В. Справжні корені Мукачівської єпархії // Локальна історія. 28 квітня 2025 р. URL: https://localhistory.org.ua/texts/statti/spravzhni-koreni-mukachivskoyi-ieparkhiyi/ (дата звернення: 18.09.2026).

14. Мукачівська єпархія : історичний нарис // Семінарія Redemptoris Mater в Ужгороді : офіційний сайт. URL: https://www.srmuzhhorod.org/eparchy-of-mukachevo (дата звернення: 18.09.2026).

15. Масляник О., Куцин О. та інші. Звернення греко-католицької громадськості Закарпаття до Папи Римського // Закарпаття онлайн. 8 травня 2021 р. URL: https://zakarpattya.net.ua/Blogs/211702-Zvernennia-hromadskosti-Zakarpattia-do-Papy-Rymskoho (дата звернення: 18.09.2026).

16. Глава УГКЦ у Мукачевому: Матір Божа крізь століття нам каже, що церковна єдність є єдністю в різноманітності // Українська Греко-Католицька Церква : офіційний сайт. 24 червня 2026 р. URL: https://ugcc.ua/data/glava-ugkts-u-mukachevomu-matir-bozha-kriz-stolittya-nam-kazhe-shcho-tserkovna-ednist-e-ednistyu-v-riznomanitnosti-8935/ (дата звернення: 18.09.2026).

17. Другий Ватиканський Собор. Unitatis redintegratio : Декрет про екуменізм від 21 листопада 1964 р. URL:https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19641121_unitatis-redintegratio_en.html (дата звернення: 18.09.2026).

18. Патріарший і Синодальний Томос надання автокефального церковного устрою Православній Церкві в Україні. 2019 // Православна Церква України : офіційний сайт. URL: https://www.pomisna.info/uk/document-post/patriarshyj-i-synodalnyj-tomos-nadannya-avtokefalnogo-tserkovnogo-ustroyu-pravoslavnij-tserkvi-v-ukrayini/ (дата звернення: 18.09.2026).